

Reboot #4

Het Debat achter het Debat

Liesbeth Levy

9 februari 2009

Deze tekst is door Liesbeth Levy uitgesproken op 9 februari 2009 in het kader van Reboot.

Ongeveer een half jaar geleden schreven en spraken de media steeds kritischer over het politieke debat in Nederland. In een column in het N.R.C Handelsblad schreef publicist Anil Ramdas dat het huidige debat een debat voor patsers is.

“mensen die serieus willen nadenken en echt met elkaar van gedachten willen wisselen, gaan niet met elkaar in debat. Het debat verhoudt zich tot de gedachtewisseling als pornografie tot de liefde”, aldus Ramdas.

Ook Koningin Beatrix signaleerde in haar laatste kersttoespraak dat de politiek aan het verworpen is en zorgt dat de maatschappij polariseert:

“Grofheid in woord en daad tast de verdraagzaamheid aan. Discussies ontaarden in harde verhoudingen”.

Volgens mediawetenschapper Irene Costera Meijer is de patsrigheid van het debat te verklaren vanuit de Verlichting. Naar haar idee is het debat een typisch uitvloeisel van het burgerschapsideaal van de Verlichting. De tijd dat kritische burgers zich verzamelden in chique salons om daar te debatteren over de vraag wat een goed leven is. Omdat burgers in die tijd voornamelijk welgestelde witte mannen van boven de veertig waren is er een traditie gegroeid van een uitsluitende debatcultuur met ongeschreven Westerse, lees masculiene, codes en mores.

Het Instituut voor publiek en politiek spreekt in dit verband van de participatieparadox, het gegeven dat met de groei van mogelijkheden om als burger mee te participeren in democratische processen alleen witte mannen van boven de veertig daar gebruik van maken.

U begrijpt dat Obama ten tijde van het ontstaan van deze analyses nog geen president was maar dit terzijde.

Als oplossing voor alle kwalen wordt door de critici van het debat het wondermiddel van de dialoog gezet. Aan de dialoog worden haast magische eigenschappen toegeschreven als het gaat om het verbinden van mensen. Het is het meest populaire pacificatie-instrument van dit moment.

De Nederlandse overheid heeft torenhoge verwachtingen van de dialoog als het gaat om het bevorderen van sociale cohesie in een cultureel diverse samenleving. De Rotterdamse overheid doet hier hard aan mee en heeft er zelfs nog een schepje boven op gedaan. Debat is voor de elite maar de dialoog is er voor ‘De Rotterdammer’. Een voorbeeld om dit te illustreren.

Dit jaar is Rotterdam jongerenhoofdstad van Europa. Onder de noemer identiteit en ontmoeting is een speciaal programma onderdeel gewijd aan ontmoeting, levensbeschouwing en dialoog. Met de volgende aankondiging als tekst:

“Geen debatten maar dialoog. Niet ‘wij’ en ‘jullie’ maar ‘ik’ en ‘hij’. De tijd om een echt goed gesprek te hebben. Over wat je echt belangrijk vindt.

Of om verrast te worden, om nog eens na te denken. Om je vooroordelen te testen. Om geïnspireerd te worden door iemand met een bijzonder verhaal.

Om eens een keer iets nieuws te doen, te zeggen, te proeven of te horen. Tijdens een groot evenement of juist in je buurt”.

Het moge duidelijk zijn, dit gebeurt volgens de organisatoren van YourWorld allemaal niet in ‘het debat’.

Ik denk dat dit onderscheid tussen dialoog en debat zoals dat door de overheid wordt uitgedragen niet alleen volstrekt onzinnig is maar ook slecht voor onze democratie. Naar mijn idee is het debat niet alleen iets voor politieke patsers maar juist voor de burgers van de samenleving.

Ik hecht grote waarde aan het onafhankelijke publieke debat niet als instrument maar als contrapunt voor de politiek. Zonder een sterke publieke sfeer, zonder publiek debat is er immers geen kritische toetsing door burgers mogelijk van politiek beleid. Het is daar bij wel de uitdaging om er voor te zorgen dat dit debat breed gevoerd wordt zonder aan kwaliteit te verliezen. Hoe je daarvoor moet zorgen, wil ik toelichten door samen met u een klein uitstapje te maken en wel naar een oude cultusklassieker uit de jaren zeventig te weten *Zen en de Kunst van het Motoronderhoud*.

Zen en de Kunst van het Motoronderhoud is een autobiografische roman over de speurtocht van een vader met zijn 11-jarige zoon naar waarden en de kwaliteit van leven. Tezamen met een bevriend koppel maken zij een zomermaand lang een tocht op de motor van Minnesota naar Californië. De speurtocht naar waarden en kwaliteit wordt in lange meditatie — dit noemt de hoofdpersoon Chautauqua’s — uitvoerig beschreven. Een deel ervan bestaat uit de gefragmenteerde herinneringen van de hoofdpersoon aan de man die hij eens was: een bijzonder begaafde natuurkundige die filosofie ging studeren, retorica doceerde en krankzinnig werd omdat hij in zijn zoektocht naar kwaliteit twee manieren van de wereld te beschouwen en kennis te verwerven met elkaar wilde verzoenen. De elektroshock behandeling die volgde kostte hem zijn geheugen. Maar tijdens zijn motortocht komen de herinneringen terug. Op die twee wereldbeschouwingen die in dit boek beschreven worden wil ik de schijnwerpers zetten.

De ene manier noemt de hoofdpersoon romantisch. In deze beschouwingwijze gaat het om intuïtie, verbeelding en creativiteit, gevoelens hebben de overhand boven de feiten. In de klassieke beschouwing draait het om rationaliteit niet om de oppervlakte maar om de onderliggende vorm van de dingen.

Volgens de hoofdpersoon kunnen beide beschouwingwijzen niet zonder elkaar maar zijn beide beschouwingwijzen gedegenereerd. Rationele kennis is verengd tot wetenschappelijke kennis, romantische kennis lijdt aan hyperigheid. Het is ingebed in een sociocultureel systeem van leefstijl, sterren en sound bytes. Beide beschouwingwijzen zijn niet alleen gedegenereerd maar ook nog uit elkaar gedreven zodat ze alleen nog maar als dichotomisch ervaren kunnen worden, als elkaar uitsluitend. Het gevolg is dat mensen niet meer in staat zijn om om te gaan met de complexiteit en obscuriteit van alledaagse fenomenen met als resultaat een gevoel dat door de Weense psychoanalyticus Sigmund Freud werd omschreven als Unheimisch.

....Liesbeth leest pagina 21, 22 en 23 voor uit het boek....

Die tweedeling van beschouwing en kennis verwerving en het Unheimisch gevoel van tekortschietende communicatie tussen mensen over wezenlijke zaken geldt ook voor het hedendaagse debat.

Ook daar kun je twee typen van debatten onderscheiden: Romantische en Klassieke debatten. In het Romantische debat draait alles om het gevoel. De debattanten halen alles uit de kast om een spetterende strijd te leveren. In te spelen op het gevoel. In dit type debatten draait het om het recht van de retorisches meest begaafde.

In het klassieke debat gaat het veelmeer om waarheidsvinding omdat er helderheid gezocht wordt omtrent een kwestie. Het klassieke debat zou je socratisch kunnen noemen het romantische debat sofistich. Een tweedeling die ik ontleen aan de klassieken. Socrates was een Griekse wijsgeer die zich afzette tegen de sofisten. Rondtrekkende leraren in redenaarskunst die van mening waren dat de mens de maat is van alle dingen. Socrates zocht daarentegen naar wijsheid naar datgene wat overblijft als men door het stellen van de juiste vragen door de muur van vooroordelen heen breekt, de kennis dat men niets weet.

De grondhouding was volgens Socrates noodzakelijk om de werkelijke essentiële kwesties op het spoor te komen die zich verbergen achter de dagelijkse fenomenen. Waarbij Socrates niet het woord debat maar dialoog gebruikte. Niet in de pacificerende maar in de confronterende zin, als methode van het stellen van de juiste vragen.

In navolging van de hoofdpersoon van *Zen en de Kunst van het Motoronderhoud* ben ik van mening dat beide debatvormen niet zonder elkaar kunnen. Beide debatten leveren kennis op die niet afzonderlijk maar juist in combinatie tot verheldering en daarmee tot kritisch dat wil zeggen onderscheidend vermogen bijdragen. De kennis van Romantische debatten betreft wat er leeft, wat er speelt en wat de mensen in beroering brengt. De klassieke debatten leveren kennis op over hoe de actuele kwesties te verbinden met universele vragen zodat een mening kan transformeren tot een oordeel. Die beide vormen van kennis krijg je alleen maar als je elite en massa, academie en straat bijeen weet te brengen. Zeepkist en elite moeten dus niet tegen elkaar uitgespeeld worden maar bij elkaar gebracht.

Dat kan alleen in publieke ruimtes — hedendaagse salons — die noch van de commercie nog van de staat zijn. Alleen dan kan kennis gedeeld worden, accumuleren en bestendigen.

Kortom door beide soorten van kennis bij elkaar te brengen ten gunste van de kwesties die er toe doen is het geheel meer dan de som der delen: en wint het publieke debat aan kwaliteit.

Terug naar het hier en nu. Deze columncyclus is gesitueerd tussen twee beelden die mijn interventie in deze openbare ruimte complementeren.

Erasmus de humanistische filosoof en Marjolein Kriek. Voor wie de laatste niet kent, Marjolein Kriek is een onderzoeker van het Leids Universitair Medisch Centrum en de eerste vrouw en Europeaan en de vijfde mens waarvan het complete genoom is bepaald. Deze beelden zijn bedoeld als een scherpe confrontatie op twee visies op de mens. Ik citeer even:

“Enerzijds het conservatieve romantische beeld van de mens als onveranderlijke top op de schepping en anderzijds het reductionistische mens als een rommelig en manipuleerbaar celprogramma. De confrontatie betreft zowel de uiterlijke vorm van de mens als het denken over wat de mens is.”

Ik bied graag een andere interpretatie, deze twee beelden vormen geen contrast maar vormen een uitdaging om complementair te debatteren over maatschappelijke zaken die er toe doen, dat doe je niet door uiterlijke veranderlijke vorm en onveranderlijke achterliggende verschijning te splijten maar door ze steeds opnieuw in ieder debat op elkaar af te stemmen.

Kennis van de actualiteit en kennis van de bronnen is daarbij essentieel, het een kan niet zonder het ander, de kwesties die er toe doen kunnen alleen dan ter sprake gebracht als dat onderzoek steeds opnieuw wordt gedaan. Die bijzondere vorm van kennisverwerving, het steeds opnieuw afstemmen van straat en academie, van vorm en inhoud vormt de essentie, de kern, of als u wilt het debat achter het debat.